

A
MAGYAR TUDOM. AKADÉMIA
É R T E S Í T Ő J E.

Nyolczadik (philos. törvény- és történet-tudományi osztály-) ülés.

1867. márcz. 4-kén.

Kubinyi Ágoston tiszt. tag helyettes elnöklete alatt.

81. *Trefort Ágoston*, a XVII. nagy gyűlésen választott tiszteleti tag, székét „*az 1848-ki törvények közgazdasági momentumairól*“ értekezve, foglalta el. Kivonata ez :

„A XVIII. század, minden tévedései mellett, az emberiség kifejlődésében nagyszerű korszakot képez, s a mit az európai continensen egyenlőség és szabadságból bírunk, a reformatio hatásán kívül, a XVIII. század szellemi mozgalmának köszönhetjük. Az irodalomnak ez időben intenzívebb hatása volt, mint valaha ; az emberek nem csak időtöltésül olvastak, hanem magokat a könyvekben foglalt tanok által az életben vezéreltették. Innen jött, hogy az egész társadalmat és államot, elvontan a történelmi kifejlődéstől, a tiszta szellem követelményei szerint átídomíthatni vélték.

E felfogás kiterjedett a társadalom minden rétegeire, de az alkalmazásban mindenki társadalmi állására és érdekeire tekintettel volt.

Ennélfogva Katharina, az orosz czárnő, máskép alkalmazta a XVIII. század tanait, mint Robespierre, máskép József császár, mint Bailly vagy Condorcet.

József császár szintén a XVIII. század szellemében reformálta államait, és szakított a múlttal, s épen azért alkotványai nem vertek gyökeret. Eltűnt vele Magyarországon is, a mit tett, de a szellem, melyben működött, nem tűnt el egészen. — Sokan lesznek köztünk, kik ifjúságukban a Josephinus-féle felvilágosodásról beszélni hallottak ; az 1791-ki országgyűlés, s annak folytán keletkezett országgyűlési operatumok e felvilágosodás nyomait viselik. Ha e szellem később el nem tűnt vala, Magyarországon a középkori állapotok reformja lépésről lépésre előhaladott volna. De a rémülés a francia forradalom kicsapongásai előtt, a francia háborúk, de főleg Ferencz császár byzantinus természetű absolutismusa, ki azt vélte, hogy az emberi szellemet petrificálni lehet, megakasztották a természet szerű fejlődést. — Széchenyinek kellett köztünk megjelenni, hogy a reform műve megindulhasson. De ha az ifjabb nemzedék zászlóját nem követi, s az 1848-ki mozgalom Bécsig s Pestig nem terjed el, ma is vitatnók még az örök váltságot, s az adómentességet, s mindazon abnor-

mis institutiókat, melyek, mint a középkor romjai, 1848-ig hazánkban léteztek.“

A felolvasó ezek előrebocsátása után az 1848-ki törvények közgazdasági jelentőségét a következőkben tünteti elő: „Az 1848-ki törvények megoldották a reform belkérdéseit — a külkérdések megoldását reánk hagyták, hogy számunkra is maradjon egy nagy mű alkotása. — E törvények egész összességükben közgazdasági viszonyainkra ép oly nagy hatást gyakoroltak, mint politikai viszonyainkra, mert elmozdították a gazdasági fejlődés akadályait, — emancipálták a népet, s letették az alapokat, melyeken egy erős középosztály fejlődhetik, mely kiválólag a modern cultura előmozdítója. Az 1848-ki törvények közgazdasági tekintetben rendelkeznek, különösen: az úrbéri terhek megszüntetéséről, az üsiségről, az adóról, a közlekedésekről, a hitelintézetről, s közgazdasági ügyeink kezelésére felállították a földművelés, ipar- és kereskedés, valamint a közmunka s közlekedések miniszteriumait. De mindezen üdvös intézkedéseket azon balsors érte, hogy nem azok, a kik a törvényeket hozták, hajthatták azokat végre, s nem azon szellemben, melyben hozattak, s hogy nem élvezhettük a békét, mely e törvények valódi áldását eláraszthatta volna.“

Trefort utóbbi állítása megvilágításául több példát idéz. Így az urbéri kárpótlás, melyre a centralistica burocracia oly igen büszke, igaz, hogy nagy mechanicus munka, de úgy valószínű, hogy a jogosultak nem kapták meg a vesztett urbériségek teljes értékét, mert oly papirosokkal fizettettek, melyeknél 30—35 száztólit vesztettek, míg önmaguk adópótlékok utján e papirosok teljes értékétől fizetik a kamatot, s a teljes értéket törlesztik. Nagy hiba volt általán, hogy e pénzügyi műtétet törlesztéssel kötötték össze, mert így az egész teher a mostani nemzedékre is kiterjed. — Az üsiség eltörlését csak futólag érinti, mert az inkább a magánjog köréhez tartozik. Az adók kivetésénél nem politikai vagy közgazdasági, de egyedül fiscalis érdekek voltak az irányadók. Aránytalanul megadóztatták a földbirtokot, s behozták a szerfelett magas s gazdasági kifejlődésünkkel arányban nem álló indirect adókat, mert a burocracia hite szerint csak adóztatni kell az embereket, s majd dolgoznak, iparkodnak és haladnak, mint némely paedagogok nézete szerint csak verni kell a gyermeket, hogy művelődjék. Ez eljárás azután meg is termette gyümölcsseit. 1854—55-ben a krimi háboru, a bankjegyek depretiatiója, s főleg a nyugati Európában volt rosz termések folytán keletkezett nagy gabonakivitel, rövid időre képeessé tette a földbirtokost a nagy adók fizetésére. De ez csak rövid ideig tartott. A kivitel megszűnt, a gabona ára 100 percenttel alább szállt, ehhez sorakoztak a rosz termések, — s a köznyomor ijesztő arányokban nyilvánul, s a nagy adóhátralékok, a földbirtok bírói elárvereztetése, a földbirtok értékének és a haszonbérnek csökkenése, hangosan szóló bizonyítékok a rendszer káros voltáról. S a rendszer politikájához tartozott az is, hogy a földhitelintézetek alakulását nem hogy előmozdította volna, de gátolta. A közlekedési eszközök, illetőleg vasutak dolgában a legutóbbi 18 évben előha-

adás történt, de ennek is megvan a maga sötét árnyoldala. Oly rendszert kóvettek, melynél fogva a szállítás szerfelett drága, s több vonalak is, melyek kereskedésünkre igen lényegesek, egyenesen háttérbe szorítottak. A legnagyobb rendszabály a közbenső vámvonala megszüntetése volt, de ez sem tette azon hatást, melyet rendes állapotok közt szükségképen szült volna.

Mind e jelenségekkel szemközt teendőink s különösen a magyar miniszterium teendőinek hosszú sorát Trefort a következőkben mutatja be :

„Ma, hosszú küzdelmek után, egy nagy átalakulás előestéjén állunk, melynél a közgazdasági érdekek ép oly szerepet fognak játszani, mint a politikai kérdések. Az 1848-diki törvények kiegészítve életbe fognak lépni, *mert a közös ügyek szabályozása nem más, mint e törvények kiegészítése.* Mi legyen közgazdasági érdekeinkre nézve a mi programmunk, azt e törvények szelleme s a létező állapotok, s a tények ki fogják jelölni, — s e programmnak keresztülvitelére törvényhozásunkon kívül a pénzügyi, kereskedelmi s közlekedési ügy miniszteriumai leendnek hivatva. Nem tartozom azokhoz, kik lehetetlenségeket követelnek, vagy várnak, — a mi 18 év alatt annyira elrontatott, azt varázsvesszővel nem lehet jóvá tenni.

Adórendszerünk rögtöni átalakítása túlhaladja az emberi erőt. — Ez csak lassan fog történhetni, — de az adó igazságos kivetése, a kezelési egyszerűsítése, főképen az indirect adóknál, rövid idő alatt is üdvös eredményeket szülhet ; nevelheti a jövedelmet. Bölcs mérséklet a pénzügyi viszonyok rendezésében nem csak a pénzpiac, némely pénzintézetek, hanem az összes gazdasági érdekek figyelembe vételével, meghozhat bizonyos állandóságot a pénzügyi viszonyokban, s csökkenteni fogja a folytonos s vagyonnunkat pusztító ingadozást ; s ha a külpolitikánál a monarchia gazdasági viszonyai s a pénzügyi állapota kellő figyelembe vétetnek, — csökkenteni fognak az állam szükségai, s javúlni fog az állam és az industria hitele. A pénzügyminisztereknek innen és túl a Lajthán hivatva kell lenniök nem csak arra, hogy a kül-, s a hadügyminisztereknek pénztárnokai legyenek s utalványait fizessék, hanem, hogy szavuk a külügyi politikára s hadügyre döntő hatással bírjon. — Az örökös béke mindenkor utópia fog maradni, de ne legyen szabad könnyelműen a békét kockáztatni, — mert a háborúk s a folytonos bel agitatio a népek jóllétét és szabadságát tönkre teszik. — Az államban, minőt korunk szükségai s eszméi követelnek, a pénzügyminiszternek a kormány első emberének kell lenni. De államunkban nem csak takarékoskodni kell, — kell egyszersmind termelni, — hogy pedig termelhesünk, kell hogy termelésünket értékesíthesünk. Egész figyelmünket kell a közlekedési eszközökre azonnal fordítanunk ; kell vaspályákat építenünk, kell utakról gondoskodnunk ; kell folyóinkat szabályoznunk s hajózhatókká tennünk, s continentalis éghajlatunk mellett vizeinket gazdasági célokra kell használnunk. Nagy munka az, mely időt és nagy pénzerőt igényel, de éppen azért meg kell tenni ; dövesztesség nélkül az előkészületeket.

Földmivelés- s közmunka-ministereinknek feladata leend, szakértők által, kiknek kellő tapasztalataik vannak, részletes terveket készíttetni: miként lehetne alföldi rónaságainkon a vizeket felfogni s öntözésre használni. Oly munka az, melyet nem darabosan egy vagy más vidék előnyére, de az egész alföld érdekeinek figyelembe vételével kell megtéetni.

Kereskedelmi miniszterünk további feladata leend, a Lajthántúli országok kereskedelmi miniszterével egyetértőleg oly vámszabályzat megállapítása s oly kereskedelmi szerződések kötése, melyek kivitelünket emelendik, számunkra új piacokat nyitandnak. Tekintettel kell lenni arra, hogy a kereskedés nem lehet egyoldalú, hogy kivitel lehetetlen, hol bevitel nincs. De a magyar kereskedelmi miniszter törvényeink értelmében egyszersmind az ipar érdekeire is felügyel. — Földmivelő országok nem számolhatnak magasabb jóllétre s magasabb műveltségre. Jól tudom én, hogy se törvények, se kormányrendeletek által ipart előteremteni nem lehet. A magyar kereskedés- és iparminister sem lesz hivatva az állam költségén gyárakat felállítani, s prohibíciók vagy túlságos védvámok által üvegházi plántákat nevelni; de hivatva van az ipar fejlődésének akadályokat nem tenni, de az akadályokat elhárítani, a közoktatási miniszterrel egyetértve technicus s kereskedelmi oktatásról gondoskodni, s socialis téren mutatkozó törekvéseket az ipar előmozdítására elősegíteni, az ipar-állapotokat tanulmányoztatni, a keletkező iparvállalatokat védeni; idegeneket, kik az iparvállalatokkal hazánkban foglalkoznak, oltalmazni, hitel- s pénzüzetek felállítását, melyek az iparnak hitelt nyújtanak s olcsó pénzt szereznek, könnyíteni; szóval, neki kell az állam azon közegének lenni, mely az ipar érdekeit képviseli s előmozdítja. De a kereskedés és ipar miniszterére földmivelésünk, nemzeti gazdaságunk ezen legfontosabb ága is bízva van. Teendőihez fog tartozni oda hatni, hogy földmivelésünk ne terheltesse aránytalanul, hogy a mezei ipar az indirect adók által el ne nyomattassék, hogy a földmivelési tanintézetek kellő számban az ország különböző vidékein felállittassanak. — Hivatva leend főleg az iparra vonatkozólag minden törekvéseket, melyek a socialis téren földmivelésünk emelésére irányozva lesznek, majd erkölcsileg, majd segélyezések által is előmozdítani.“

Trefort hangsúlyoztatja e feladatok nagy jelentőségét, s ennek kapcsán oly kiválólag közérdekű felolvasását így fejezi be:

„Nagy feladatok megoldására vagyunk hivatva, melyeknél a társadalomnak, valamint az államnak szerepelni kell. Törekednünk kell, hogy jó legyen a közigazgatás, szigorú és gyors az igazságszolgáltatás, hogy mindenki, a ki arra hivatva van, az állam dolgaira befolyjon, s főleg, hogy az egyéni szabadság, a keresztény civilizatio e legnemesb terméke, azon éltető lég, melynek körében minden emberi munkásság díszlik és gyarapodik, biztosítva legyen. De mindez, a mostani társadalom kellékének még nem felel meg elégségesen. *Savoir et pouvoir* — tudomány és vagyon — azon nagy tényezők, melyek egyedül képesek korunk követelményeit kielégíteni. De mondják, hogy a tudomány még nem teszi az embereket erkölcsösökké, nem termi meg az erős jellemeket, melyek ko-

runkban hiányoznak, s melyekkel egyedül elérhetni nagy vívmányokat; hogy a vagyon a fényűzés túlsapongásaihoz vezet, az embereket elpuhítja, a phantasiát rontja, hogy tudomány és vagyon mellett is elfajúlhatnak a népek, elveszthetik szabadságukat és önállóságukat.

De a történelem bizonyítja, hogy a tudomány és vagyon a népek erkölcsiségét nem gyöngíti, s crejét nem zsidbaszthatja. Hasonlítsuk össze Angliát s Franciaországot, a caesarismus és demi-monde undok szokásai daczára, Orosz- vagy Törökországgal, — hasonlítsuk össze Anna királynő, s az első György, vagy XIV. s XV. Lajos korszakát a jelennel, s mi a tudomány s vagyonság előhaladásában csak áldást fogunk láthatni az emberiségre nézve.

A tudomány s a munka, melyeknek gyümölcse a jóllét, mindenkor nemesítik az embert. Hazánkban is tehát oda kell törekedni, hogy az, a tudomány s munka által azon fokra emelkedjék, melyen az európai nyugat civilizált országai állanak; mert czentül csak ez úton, s nem pusztán írott törvények s politikai institutiók által fogja biztosíthatni jövőjét, s mert a gondviselés Magyarország számára nem fog kivételos fejlődési törvényeket alkotni.

82. *Csatskó Imre* lev. tag „*a francia polgári törvénykezésről*“ tartott előadást kivonatban következőleg:

Amaz elhatározásomra, hogy a polgári törvényhozást tanulmányozzam, befolyással birt ama sokaktól elfogadott nézet, hogy *mindenek előtt a polgári törvénykezést kell szabályozni*; mi azonban jó anyagi törvények nélkül célra nem vezet. A törvénykezés rendezésével a bírácoknak *jó anyagi törvényeket* is kell nyújtani, melyek szerint ítéljenek.

Annak kimutatása végett, hogy az általam is a múlt évi „Jogtudományi Közlönyben“ fejtegetett elvek mikép vannak gyakorlatban is alkalmazva, leginkább a francia polgári törvénykezés kínálkozott, melyben amaz elvek legelőbb alkalmaztattak.

Az elv, hogy a bíróság *tiszta és elkülönzött* legyen, Franciaahonban a legnagyobb mértékben van alkalmazva, és a bírácoknak teendője, mellőzésével a *közigazgatási*, a *perenkivüli*, a gyámi, a jelzálogkönyvi tárgyaknak, egyedül a peres ügyekre szorítva; melyeknek előkészítésénél az *avouek és huissienek*, a végrehajtásnál az utóbbiak által van pótolva. — Egyedüli teendője a francia bírónak a nyilvános szóbeli tárgyalásnál magának a perről tudomást szerezeni, és *ítéletet* hozni.

A bíróságoknak előadott szabályozásától kivételt képez a *békebíró*, kinek hatósága más, nem bírósági teendőkre is kiterjed.

II. A francia polgári törvénykezésben a *két foku bírósági rendszer* van elfogadva, minden perben csak egyszeri felelbezhetéssel. Ez elegendő biztosítékot látszik nyújtani a perlekedőknek, minthogy a felelbiteli törvényszéknél is a *nyilvános szóbeli* eljárás van behozva, és a perlekedőknek szabad a felelbiteli törvényszék előtt is *új bizonyítékokat* felhozni.

Első foku (folyamodási) bíróságok Franciaahonban: a *békebírák*, a *kerületi* és *kereskedelmi* törvényszékek, melyeknek illetőségét értekezé-